

Guerrilles austriacistes al Camp de Tarragona (1705-1714)

Joan Navais Icart, historiador

Portada de les *Constitucions y altres drets de Cathalunya* de l'any 1704.

Des d'un bon començament, les comarques del Camp van ser un dels territoris del Principat més actius a favor de l'arxiduc Carles d'Àustria (o si es vol Carles III). Aquí, cal destacar el paper clau que van jugar els germans Nebot de Riudoms. L'agost de 1705, Joan i Josep Nebot es van alçar en armes a favor de l'arxiduc i, després de rebutjar un atac borbònic contra Riudoms, van passar a l'ofensiva i van alliberar Reus i Valls per a la causa austriacista. Al cap d'algunes setmanes, l'octubre de 1705, Tarragona, l'única plaça fortificada del territori i, per tant, de gran importància estratègica per al control i la defensa de la regió (de fet, era l'única població del Camp capaç de resistir una ofensiva borbònica), també va caure en mans dels austriacistes.

En els primers anys de la guerra, sobretot a partir de 1708 amb l'ocupació de Tortosa per l'exèrcit filipista, les comarques del Camp i la Ribera d'Ebre es van convertir en una zona de frontera que delimitava les àrees d'influència dels borbònics i dels austriacistes (amb el riu Ebre com a

frontera física) i, per consegüent, en l'escenari de nombrosos combats, ràtzies punitives, cops de mà i emboscades, aquestes últimes afavorides pel terreny muntanyós i feréstec d'algunes zones del Baix Camp i el Priorat. Dins l'estratègia defensiva austriacista, les comarques del Camp havien de protegir el flanc sud de Barcelona i del territori controlat per Carles III. Així, doncs, en aquella primera etapa del conflicte, el Camp i també la comarca de la Ribera d'Ebre van viure una petita però molt virulenta guerra de guerrilles que tenia com a objectiu desgastar i desmoralitzar l'enemic.

En un cantó, hi havia els grups de guerrillers catalans (també coneguts com a fusellers de muntanya o miquelets) que van llançar diversos atacs de guerrilla i emboscades dins la zona sota control filipista, a l'altra riba del riu Ebre, on atacaven les guarnicions més febles o els combois que transportaven aliments i municions. Algunes fonts calculen que Felip V va haver d'utilitzar entre 7.000 i 8.000 soldats per protegir els combois

d'avituallament dels seus exèrcits. Un dels caps guerrillers més destacats del territori va ser el coronel Joan Falcó, un teixidor nascut a Benissanet, a la Ribera d'Ebre, el qual va esdevenir un veritable malson per les autoritats borbòniques. De les múltiples accions que va liderar, cal destacar, per exemple, el combat que tingué lloc el setembre de 1709 prop d'Escornalbou quan els guerrillers de Falcó van impedir que un destacament borbònic ocupés Riudecanyes.

I en un altre cantó, el borbònic, les tropes lleials a Felip V van protagonitzar diferents incursions de càstig contra les viles del Camp per atemorir la població i cobrar impostos sota l'amenaça de saqueig. A tall d'exemple, el maig de 1708, les tropes castellaness i franceses van creuar per sorpresa l'Ebre i van saquejar Tivissa i Falset.

Al cap d'uns mesos, el setembre de 1709, els borbònics van llançar la ràtzia més important d'aquell període que va afectar de ple el Baix Camp. Milers de soldats van irrompre pel coll de Balaguer sense trobar resistència. Després d'ocupar Mont-

roig i Cambrils, les tropes castellaness i franceses es van dirigir cap a Reus, un dels baluards de la causa austriacista a la regió (l'any 1712 va rebre el títol de ciutat de Carles III com a premi per la seva fidelitat). Davant l'amenaça de saqueig, les autoritats reusenques es van afanyar a donar obediència a Felip V. Altres localitats com ara Alcover, la Selva del Camp, Vila-seca o Riudoms també van seguir l'exemple de Reus. En canvi, Valls va plantar cara i va impedir que els filipistes poguessin ocupar la vila.

Les tropes de Felip V tampoc no ho van tenir gens fàcil a les zones de muntanya. Hi va haver combats entre els guerrillers i els filipistes a Riudecanyes (amb el coronel Falcó al capdavant) i a Alforja on els veïns van prendre les armes per rebutjar l'assalt dels soldats francesos i castellaness. Finalment, al cap de poques setmanes, les tropes borbòniques es van retirar i van abandonar el Camp.

L'any 1713, amb la signatura de la pau d'Utrecht, la guerra de Successió va donar un tomb radical. Tot i els esforços dels ambaixadors catalans

Estàtua a Capçanes de Pere Joan Barceló, el Carrascllet, el guerriller irreductible per excel·lència. Foto: Joan Navais Icart.

El Camp i la guerra de 1714

per fer-se escoltar i aconseguir que les llibertats del país fossin respectades per Felip V, Catalunya va ser abandonada a la seva sort. Davant l’abandó de Carles III i les potències aliades, les autoritats catalanes, no sense contradiccions, van optar per la resistència, un camí que va conduir a la desfeta de l’11 de setembre de 1714.

Pel que fa a les comarques del Camp, cada cop més esgotades i desmoralitzades per la guerra, l’estiu de 1713 les tropes aliades van lliurar sense resistència la plaça forta de Tarragona i, per extensió, tota la regió a les tropes filipistes liderades pel marquès de Lede. Fins i tot, les poblacions que havien destacat per la seva fidelitat a la causa de Carles III com ara Valls, aquest cop van optar per donar obediència a Felip V. No hi va haver cap possibilitat real de frenar l’ocupació borbònica. A finals de 1713, doncs, els filipistes ja ocupaven tot el país tret de la ciutat de Barcelona, el castell de Cardona i les illes de Mallorca i Eivissa, els darrers reductes que continuaven la lluita.

Tot i que les tropes castellanes i franceses havien ocupat la immensa majoria del territori català, encara estaven molt lluny de poder controlar-lo totalment i pacificar-lo. El motiu? Doncs els nombrosos grups de guerrillers que recorrien incansablement el país fustigant les tropes filipistes per tal d’encendre la flama de la rebel·lió i provocar una insurrecció general contra el domini borbònic. De fet, en els anys 1713 i 1714, el principal pilar de la resistència catalana van ser les milícies i els guerrillers.

Un dels grups armats més actius que operaven per les comarques del Camp era liderat pel coronel Antoni Vidal, nascut a Xerta (un dels lloctinents de Vidal era Pere Joan Barceló, el Carrasclet de Capçanes, guerriller irreductible per excel·lència). Aquesta partida guerrillera va lliurar amb èxit diferents combats contra les tropes filipistes a Montblanc, Porrera, Alcover, l’Albiol, la Selva del Camp… Tot fa pensar que els insurgents rebien

«L’agost de 1705, Joan i Josep Nebot es van alçar en armes a favor de l’arxiduc i, després de rebutjar un atac borbònic contra Riudoms, van passar a l’ofensiva i van alliberar Reus i Valls per a la causa austriacista»

el suport de bona part de la població ja que es movien amb molta facilitat per les muntanyes de Prades i el Priorat. En aquest sentit, el març de 1714, el governador filipista de Tarragona, el marquès de Lede, va enviar una carta al comandant en cap dels borbònics a Catalunya, el duc de Pòpuli, per informar-lo que el coronel Vidal tenia prop de 2.000 combatents emboscats

a les muntanyes de Prades. No hi ha dubte que el marquès de Lede exagerava el nombre de guerrillers, però també que centenars de veïns de les viles del Camp s’havien sumat a les files rebels (o hi col·laboraven) per combatre els filipistes.

Paradoxalment, a principis de 1714, el que no havien provocat les accions de la insurgència (una revolta generalitzada del país contra l’ocupació borbònica) ho va aconseguir un augment desproporcionat dels impostos que havien de pagar els catalans ja prou esgotats per tants anys de penalitats, per tal de mantenir les tropes filipistes.

El 4 de gener de 1714, els veïns de Sant Martí Sarroca, a l’Alt Penedès, es van negar a pagar més impostos i es van revoltar contra els borbònics. La resposta filipista no es va fer esperar. Des de Tarragona, el marquès de Lede va enviar un fort contingent de tropes a Sant Quintí de Mediona, l’indret on s’havien refugiat els rebels de Sant Martí Sarroca i la comarca. Els soldats borbònics van envoltar el poble, el van saquejar i incendiar, i van assassinar centenars de veïns (es parla d’uns vuit-cents executats). Va ser un veritable bany de sang.

S’iniciava així un moviment de protesta de caire antifiscal (una revolta espontània) que en pocs dies des de l’Alt Penedès es va estendre ràpidament per tota la geografia catalana al crit de «Via fora lladres!». Aquesta insurrecció tan generalitzada va provocar un augment sense precedents de la violència borbònica. Tots els rebels capturats o els camperols que es negaven a

pagar els tributs eren executats. Així mateix, desenes de poblacions rebels van ser saquejades o incendiades (Torelló, Prats de Lluçanès, Arbúcies, Sant Hilari Sacalm, Sant Hipòlit de Voltregà, Esparreguera, la Pobla de Claramunt, Peramola, Viladrau, Sallent…) La repressió va ser salvatge i indiscriminada. Fins i tot, per tal de poder dominar el país i esclafar la revolta, els borbònics es van veure obligats a traslladar tropes procedents de Castella. Alguns historiadors calculen que l’estiu de 1714, a Catalunya hi havia prop de 90.000 soldats francesos i castellans, quan el país tenia entre mig milió i 700.000 habitants. És a dir, hi havia un soldat filipista per cada cinc o set habitants.

Tot i que els principals focus de la revolta antifiscal de 1714 van tenir lloc a la Catalunya central i al Penedès, les comarques del Camp també van ser l’escenari d’alguns episodis d’extrema violència i crueltat. A tall d’exemple, en un combat que es va lliurar prop del Castell de Querol, a l’Alt Camp, el comandant borbònic va fer tallar el cap dels presoners rebels que havia penjat a la forca per enviar-lo a les seves famílies com a escarment. El missatge que es volia donar era ben clar: Felip V no tindria pietat amb els insurrectes.

Un dels capítols menys coneguts de la revolta antifiscal a les comarques del Camp és l’incendi de Vilaplana a mitjan febrer de 1714 per les tropes borbòniques. Per la poca documentació que es conserva, sembla que el 16 de febrer el marquès de Lede va ordenar atacar i incendiar Vilaplana com a càstig per haver acollit els guerrillers que es movien pel

territori. En aquell període, Vilaplana posseïa un alt valor estratègic ja que era una de les principals portes d’entrada a les muntanyes de Prades, una de les zones on actuava la guerrilla antiborbònica del coronel Antoni Vidal.

Malgrat això, cal puntualitzar que el marquès de Lede tan sols obeïa les ordres que dictava el rei Felip V que a mitjan 1713, en iniciar-se l’ocupació definitiva de Catalunya, va ordenar que *«si algunos miqueletes u otra gente tubiere el bárbaro arrojo y osadía de querer defenderse (...) se les pasará a todos a cuchillo, [y] se haga ahorcar a los que se defendieren, pues además de merecer este castigo como rebeldes obstinados y ladrones, convendrá se execute así para escarmiento de los otros»*. Unes paraules que il·lustren perfectament la política de terror indiscriminat que l’exèrcit borbònic va aplicar a Catalunya. »

La guerra de 1714 i la caiguda de Catalunya

Les muntanyes de Prades, una de les zones del Camp on les guerrilles austriacistes van ser més actives. Foto: Joan Navais lcart.

Bibliografia

Albareda, Joaquim. 2001. *Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Edicions 62.

Albareda, J. 2010. *La Guerra de Sucesión de España, 1700-1714*. Barcelona: Crítica.

Castellví, Francesc de. 1997-2002. *Narraciones históricas*. Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada.

Espino, Antonio. 2013. *Pàtria i llibertat. La guerra de Successió a Catalunya, 1704-1714*. Catarroja/Barcelona: Afers.

Gort, Ezequiel. 1978. *Reus Imperial Atenta Ciutat 1712-1714*, Reus: El Ganxet.

Iglésies, Josep. 1961. *El guerriller Carrasclet*, Barcelona: Rafael Dalmau.

Torras, Josep M. 1999. *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau.

Torras, J. M. 2005. *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau.